Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi
Third Sector Social Economic Review
55(3) 2020, 1949-1964
doi: 10.15659/3.sektor-sosyal-ekonomi.20.08.1435

Araştırma Makalesi

Dede Korkut Kitabı'nda Toplumsal Cinsiyet Rolleri Ekseninde Kadınlık Olgusu

The Fact of Womanhood in The Book of Dede Korkut in The Context of Gender Roles

Şenay ERAY SARITAŞ
Dr. Öğretim Üyesi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
İktisadi İdari Bilimler Fakültesi
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
senay.saritas@hbv.edu.tr
https://orcid.org/0000-0002-9973-8974

Makale Gönderme Tarihi	Revizyon Tarihi	Kabul Tarihi
10.08.2020	26.08.2020	27.08.2020

Öz

Bu makale Türk edebiyatının önemli eserlerinden birisi olan Dede Korkut Kitabı'nda, bir toplumsal cinsiyet rolü olan 'kadınlık' olgusu üzerine durmuştur. Hem biyolojik hem de toplumsal rol inşası sonucu oluşan kadınlık kimliğinin Dede Korkut Kitabı içinde nasıl yer aldığı toplumsal cinsiyet perspektifinden cevaplanmaya çalışılmıştır. Kitapta aile-kadın, kadın-kadın, kadın-toplum ve kadın-erkek ilişkileri 'makbul kadınlık' biçimini oluşturur. Çalışmanın araştırma sorusu Dede Korkut Kitabı'nda yer alan destanların tümünde söylem analizi yapılarak cevaplanmaya çalışılmış; böylece kadınlık ve makbul kadınlık olguları resmedilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Dede Korkut Kitabı, kültür, toplumsal cinsiyet, kadınlık, kimlik, destan edebiyatı*

Abstract

In this essay, it is dwelt on the fact of 'womanhood' as being a gender role in the Book of Dede Korkut which is one of the important literary works in Turkish literature. The question of how the identity of womanhood formed by biological and social role construction is situated in the Book of Dede Korkut epics is tried to get answered from the gender perspective. The relations of family-woman, woman-woman, woman-society, and woman-man in the Book formed the 'acceptable womanhood'. The research question is tried to get answered as making a discourse analysis in the epics of Dede Korkut, thus the phenomenon of womanhood and the acceptable womanhood of epics is depicted.

Keywords: *The Book of Dede Korkut, culture, gender, womanhood, identity, epic literature*

Giriş

X. ve XI. yüzyıllarda ortaya çıktığı düşünülen Dede Korkut Kitabı hem Türk edebiyatı hem de Türk tarihi çalışmalarında önemli bir yere sahiptir. "Türk destanlarının tacı" olarak nitelendirilen bu eser Türk düşünce, kültür, dil ve edebiyat tarihi için önemli bir yere sahiptir. Ünlü edebiyatçı M. Fuat Köprülü Dede Korkut Kitabı için "Türk edebiyatının bütün mahsullerini terazinin bir kefesine, Dede Korkut'u bir kefesine koysak Dede Korkut ağır çeker" demiştir (Akt. Ergin, 2003). Millî Eğitim Bakanlığı'nın 2004 yılında yayınladığı genelge ile Dede Korkut Kitabı'nı *100 Temel*

Önerilen Atıf /Suggested Citation
Eray Sarıtaş, Ş. 2020. Dede Korkut Kitabı'nda Toplumsal Cinsiyet Rolleri Ekseninde Kadınlık Olgusu, *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi,* 55(3), 1949-1964

Eser listesinin ilk sırasına sunması da onun Türk edebiyatı içinde önemini vurgulamak açısından manidardır.

Bu eser taşıdığı kültürel unsurlar ile Türk dili ve edebiyatçıları tarafından, mitik dönemden itibaren Türk kültür ve medeniyetinin izlerini taşıması nedeniyle Türk insanının hayat felsefesini gösteren önemli bir eser olarak nitelendirilir. Öyle ki Yücel-Çetin (2011, s. 325) Türk toplumunun tarih içindeki "kültürel değerlerini, kıymet, hüküm ve normlarını, hayat tarzı ve zihniyet dünyasını" günümüze taşıması nedeniyle Dede Korkut Kitabı'nı bir töre kitabı olarak değerlendirir. Oğuz Türklerinin en büyük yapıtlarından birisi olan Dede Korkut Kitabı, Oğuzların sosyal, idari ve siyasi hayatlarını yansıtan bir eserdir (Karasar 2011, s. 315). Şekil açısından biyografik halk hikâyeciliğinin başlangıcı ve ilk örneği olarak nitelendirilir (Artun 2015, s. 25).

Dede Korkut Kitabı üzerine yapılan çalışmalar Türk dünyası içinde çok yönlü çalışmaları içeren büyük bir külliyat oluşturmuştur. Bu eser sosyal bilimler içinde derinlemesine incelenmiştir. Bekki'ye (2015a) göre, 1916- 2013 yılları arasında Türkiye'de Dede Korkut üzerine hazırlanan eserler oldukça fazladır. Genel olarak bakıldığında bu çalışmaların edebi ve/veya tarihi perspektiften yapıldığı görülür. Bunlar arasında 'kadın' odağında yapılan çalışmalar da mevcuttur. Ancak Dede Korkut Kitabı'nda kadın ve aile temalarının, toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinden incelenip değerlendirilmesi literatürde ciddi bir eksiklik oluşturmaktadır. Bu çalışmanın amacı da literatürün eksik görülen bu boyutuna katkı sağlayabilmektir.

Genel olarak toplumsal cinsiyet erkekler ve kadınlar arasındaki toplumsal ve kültürel farklılıkla ilgili bir kavramdır (Giddens 2013, s. 505). Kadın ve erkek arasındaki iktidar farklılıklarını belirleyen düzenleyici kuralları bulmaya çalışan (Yuval-Davis 2010, s. 24) toplumsal cinsiyet perspektifi "toplumsal cinsiyet rejimleri" (Connell 2016) veya "ataerkilliğe" ilişkin kuramlar (Eisentein, 1979; Walby, 1990) ile kullanılmaktadır. Bu bağlamda çalışma içinde toplumsal cinsiyet ekseninde 'kadınlık' olgusunun nasıl kurulduğunu anlamak için; erkek-kadın karşıtlığı ekseninde kadına nasıl itibar, saygınlık ve iktidar verildiği, kadın-kadın karşıtlığı ekseninde itibar, saygınlık ve iktidarı elde etmenin temel noktaları ve dönemin toplumsal yaşamında 'makbul kadınlık' kategorisinin nasıl oluştuğu söylem üzerinden incelenecektir.

1. Dede Korkut Kitabı'nın Genel Özellikleri ve Tarihi Kimlik Olarak 'Dede Korkut'

Dede Korkut Kitabı'nda kadın olgusunu incelemeye başlamadan önce bu eserin tarihi ve edebi özellikleri hakkında ve bu kitaba ismini veren Dede Korkut'un kimliği hakkında bilgi sunmak araştırma sorusunu cevaplamak için daha kapsamlı bir çerçeve sunar. X. ve XI. yüzyıllarda ortaya çıktığı düşünülen Dede Korkut kitabının yazıya tam olarak ne zaman geçirildiği kesin olarak bilenememekle beraber Gökyay bu eserin Akkoyunlular döneminde yazıya geçirilmiş olabileceğini düşünür (Gökyay, 2007). Günümüze kadar Dede Korkut Kitabı'nın üç farklı nüshası bulunmuştur. Bunlar 1815 yılında Almanya'nın Dresden şehrindeki kraliyet kütüphanesinde bulunan Dresden nüshası, diğeri 1952 yılında Vatikan kütüphanesinde bulunan Vatikan nüshası ve üçüncüsü 2019 yılında İran'ın Türkmen-Sahra bölgesindeki Gümbet-i Kavus şehrinde yaşayan Yahya Vali Mehemmed Hoca tarafından bulunan Türkistan/Türkmen Sahra nüshalarıdır. 2019 yılına kadar yalnızca Dresden ve Vatikan nüshaları bilinen Dede Korkut Kitabı'nın üçüncü nüshası olan Türkistan/Türkmen Sahra nüshasını Prof Dr. Metin Ekici 2019 yılında, *13. Dede Korkut Destanı: "Salur Kazan'ın Yedi Başlı Ejderhayı Öldürmesi" Boyunu Beyan Eder Hanım Hey!* isimli makale ile paylaşmıştır (Ekici, 2019).

Dede Korkut Kitabı'nın Dresden nüshasında bir mukaddime ve on iki destan mevcuttur. Mukaddime Dede Korkut'un ağzından yazılan bir giriş bölümüdür. Kitapta yer alan on iki destanın isimleri de şunlardır: Dirse Han Oğlu Boğaç Han, Salur Kazan'ın Evinin Yağmalanması, Kam Büre Bey Oğlu Bamsı Berek, Kazan Bey Oğlu Uruz'un Tutsak Olması, Duha Koca Oğlu Deli Dumrul, Kanlı Koca Oğlu Knaturalı, Kazılık Koca Oğlu Yegenek, Basat'ın Tepegözü Öldürmesi, Begin Oğlu Emren, Uşun Koca Oğlu Seyrek, Salur Kazanın Tutsak Olup Oğlu Uruz'un Çıkarması, İç Oğuz'a Taş Oğuz Asi Olup Beyrek Öldüğü. Vatikan nüshasında ise altı hikâye bulunmaktadır. Bunlar ise Hikayet-i Han Oğlu Boğaç Han, Hikayet-i Bamsı Berek, Hikayet-i Salu Kazan'ın Evi Yağmalanduğu'dur, Hikayet-i Kazan Begün Oğlu Uruz Han Tutsak Olduğudur, Hikayet-i Kazılık Koca Oğlu Yegenek Bey, Hikayet-i Taş Oğuz İç Oğuz'a Asi Olup

Beyrek Vefatı. Hem Dresden hem de Vatikan yazmalarının ikisi de Azeri Türkçesi özelliği taşımaktadır. Türkistan/Türkmen Sahra nüshasında ise Dresden nüshasındaki 12 destana ek olarak bir de 13. '"Salur Kazan'ın Yedi Başlı Ejderhayı Öldürmesi" Boyunu Beyen Eder, Hanım Hey' destanı mevcuttur.

Birden fazla nüshası bulunan ve her bir nüshası farklı edebiyatçılar tarafından Türkçeleştirilen Dede Korkut Kitabı birbirinden farklı biçimlerde isimlendirilmiştir. Bilimsel ve popüler yayınlarda Kitab-ı Dedem Korkud, Hikayet-i Oğuz Name, Kitab-ı Dede Korkut, gibi farklı biçimlerde orijinal nüshalarda geçen isimler günümüz Türkçesinde; Dedem Kokut Kitabı, Dede Korkut Kitabı, Oğuzname olarak kullanılmaktadır. Kitabın içindeki anlatılar ise "boy", "oğuzname" "hikayet" ve "destan" olarak isimlendirilmiştir (Bekki 2015b, s. 179). Bu çalışma içinde eser için Dede Korkut Kitabı ismi ve anlatılar için de destan kavramının kullanımı tercih edilmiştir

Dede Korkut Kitabının içinde yer alan hikâyeler destansı niteliğe sahip hikâyelerdir. Destan niteliğinde olmaları, hikâyelerin sözlü tarih anlatılarında tarihi vesikalar olarak kullanılmasını sağlar. Bu durum dönemin Türk kültüründeki toplumsal cinsiyet farklılığın kadınlara nasıl yansıdığını görmemize de bir fırsat sunar. Mitler ve destanlar yalnızca sözlü anlatılar değil, yaşanılan dönemin kültürünü yansıtan ve yeniden oluşturan araçlardır. İnsanlar da bu mitler ve destanlar aracılığı ile kültürel aktarımda bulunabilir. Destanların temel karakteristiğini belirleyen unsurlar sahip olduğu dilsel biçimi, tabi olunan dinsel öğreti ve o toplum yapısının ahlaki kabulleridir. Bunlar bir arada destanın temel karakteristik formunu oluşturur (Şimşek, 2016, s. 17).

Destanlar tarihi yazım metinleri değildir. Doğrudan bir dönemin tarihi vakalarını sonraki döneme tam olarak aktarma amacı ile söylenilen hikâyeler de değildir. Ancak o dönemin kültürel, ekonomik ve dinsel değerlerinin dolaylı bir biçimde aktarımında etkin bir role sahiptir. Çünkü bu hikâyeler anlatılagelen toplumların belirli tarihi koşulları, dinsel ögeleri ve kültürel kodları ile şekillenmiş, bunlardan bağımsız bir biçimde oluşmamıştır. Destanlardaki kimlikler bireysel kimlikler değil, toplumsal kimliklerdir. Destanlarda kimlikler ortak bellek, ortak kültürel kodlar ve sembollerle şekillenir, birer toplumsal kimlik niteliği taşır (Şimşek, 2016, s. 17). Bu durum ise sosyal bilimcilere destanlardaki kimlikler üzerinden toplumsal kod açıklaması yapmayı mümkün kılar. Böylece belirli bir dönemin toplumsal yapısı hakkında bilgi edinmek istendiğinde o dönemin destanlarına bakılabilir. Destanlar tarihsel süreç içinde Türklerin toplum yapısı, felsefesi ve coğrafyası hakkında daha fazla bilgi sahibi olmak isteyenler için bir bilgi kaynağı niteliğini de taşır.

Bir kültürel bellek aktarıcısı rolüne sahip Dede Korkut Kitabı geçmiş, bugün ve gelecek arasında köprü niteliğine sahip bir eserdir. Kültürel bellek çok katmanlı bir yapıya sahiptir, Dede Korkut Kitabı içindeki destanlar da kültürel bellek aktarıcılık özelliği ile çok katmanlı bu yapının çözümlenmesi, anlaşılması ve yorumlanmasında bir söylem haritası sunar (Çetinkaya, 2017, s. 143). Dede Korkut Kitabı içindeki her bir destan, sahip olduğu söylem ve semboller ile döneminin kültürel derinliklerini ve toplumsal özelliklerini yansıtır niteliktedir. Destanlarda toplumsal yaşamın önemli konularından biri de toplumsal cinsiyet kabulleridir. Bu bağlamda çalışma da kültürel kadınlık temaları ekseninde araştırma sorusunu oluşturmuştur. Kadınlık kategorisi değişime ve dönüşüme açık bir kategoridir. İslamiyet öncesi, sonrası ve günümüzde kültürel anlamda kadınlığın nasıl değiştiğini anlamayabilmek için dönemsel analizler yapmak gerekir. Üretim ve dinsel değişim dönemleri, kültürlerde büyük dalgalanmalara yol açar. Türk kültürü ve tarihi içinde kadının toplumsal yaşamda rolü ve konumunun nasıl değiştiğine bakılırken de bu iki temel değişim noktasına dikkat etmek önemlidir. Dede Korkut destanlarının yaşandığı dönem, İslamiyet'e ve yerleşik hayata geçiş dönemidir. Dinsel değişim bireylerin toplumsal yaşam biçimlerinde farklı normlar sunar ve aynı zamanda göçer yaşamdan yerleşik yaşama geçişte hem erkek hem kadın tüm bireylerin yaşam biçimlerini doğrudan etkiler. Bu nedenle kültürel kadınlık temalarının dönüşümünü anlayıp açıklamak için bu geçiş dönemi kritik bir dönem olarak görülebilir.

Kitaba ismini veren Dede Korkut'un kim olduğu konusuna gelindiğinde ise, Dede Korkut'un namı değer Korkut Ata'nın konargöçer Oğuz beylerinin yücelttiği bilge bir kişi olduğu görülür. Gerçekte yaşayıp yaşamadığı konusu tartışmalı olan Korkut Ata Oğuzların sıkıntılarını çözen, toplumun gelenekleri ve törelerini bilen ve bunların uygulanılmasında kendisine danışılan bir kişidir. Dede Korkut aynı zamanda kabilenin reisidir ve kabileyi koruyan bir kişidir. Korkut Ata destanlarda sözüne itibar edilen o toplumun en saygın kişilerinden birisidir. Öyle ki sözüne itibar edilen kişi olması nedeniyle destanlarda Dede Korkut kız istemeye gitmesi istenilen kişi olarak da karşımıza çıkmaktadır (Ergin, 2003, s. 42). Dede Korkut Oğuz'un bilgesi, müşaviri ve toplum içindeki konumu ile hürmet ve itibarın temsilcisidir (Yücel-Çetin, 2011, s. 330). Dede Korkut'un temel misyonu, dünya üzerinde uzlaşıyı sağlama ve Tanrı'nın istediği yönde toplumu ve bireyleri yönlendirmedir (Günay, 1998, s. 5). Dresden nüshasındaki on iki destanın ve Türkmen/Sahra nüshasındaki on üçüncü destanın sonunda Dede Korkut dua eden kişi olarak karşımıza çıkar. Dede Korkut'un dualarına bakıldığında düzenin ve adaletin devamının sağlanmasına katkı sağlayan kişi olduğu görünür.

2. Dede Korkut Kitabında Toplumsal Cinsiyet Rolleri Bağlamında Kadın

Her toplumsal yaşam içinde kadınlar ve erkeklerden beklenen roller, o toplumsal yapının bireylere vermiş olduğu örf, adet gibi kültürel kodlarla şekillenir ve toplumsal roller kavramı ile tanımlanır. Örf ve âdet toplum düzenini sağlayan kurallardır. Toplumun ortak değer ve inanışları örf ve adetler aracılığıyla nesilden nesile aktarılır. Bunlar bir taraftan insanların günlük yaşamlarını şekillendirip toplumsal yaşamı düzene koyarken diğer taraftan da kadın ve erkeklerin toplumsal yaşam içinde nasıl davranacaklarını tanımlar. Doğrudan biyolojik farklılıklarıyla ilişkili olmayan rolleri kadınlar ve erkeklere tasnif eder ve norm biçimine getirir. Kadın ve erkeklerin doğrudan biyolojik özellikleri ile ilişkili olmayan, toplumsal yaşam içinde örf, adet gibi kültürel değerler ile şekillenen bu rollere toplumsal cinsiyet rolleri denilir. Kültürden kültüre farklılık taşıyabilen bu roller doğuştan getirilmeyip toplumsal yaşam içinde edinilen rollerdir. Bunlar belirli bir zaman ve mekân içinde kültürel olarak kazanılmakta ve toplumsal olarak inşa edilmektedir (Scott, 1986). Her toplumsal yapı da kendi kültürel değerleri ekseninde cinsiyet rollerini yeniden şekillendirir. Çalışmada incelenecek olan Dede Korkut Kitabı'ndaki toplumsal cinsiyet rolleri de o dönemin tarihi ve kültürel yapısı ekseninde cinsiyet farklılıklarına dayalı toplumsal ilişkiler ile ilişkilidir. Bu toplumsal ilişkiler sivil, kamusal, siyasal, sosyal, toplumsal, özel alanları birbirinden ayırarak kodlar ve bu alanlar arasında düzenli bir işleyiş sunar (Sancar, 2012, s. 27).

Toplumsal cinsiyet ve ataerkillik kavramları ekseninde yapılan çalışmalar daha ziyade kadın merkezli yapılan çalışmalardır. Ancak yalnızca kadın ekseninde yapılan çalışmaların kadınlık ve erkeklik rollerinin birlikte oluşturduğu ataerkil ağ sistemini açıklamakta yetersiz olduğu düşünülmektedir. Çünkü bu sistem bir iktidar açıklamasını gerektirmektedir. "Erkeklik" odağında oluşan bu iktidar yapısını Connell'in (2016) kullandığı kavram ile söylenilecek olunursa "hegemonik erkeklik"i açıklamak için yalnızca kadına odaklanıp onun ekseninden toplumsal cinsiyet açıklaması yapmanın çalışmada önemli boşluklar yaratacağı düşünülmektedir. Kadınların toplumsal rol ve davranışları da kültürel olarak yüceltilen ve öğretilen erkek olma davranışları ile ilişkilidir ve bu davranışlar bir dizi karmaşık sosyo-kültürel etkileşimlerin ürünüdür. (Özbay ve Baliç, 2004, s. 93; Türk, 2008, s. 120). Erkekliğin ve onun ürettiği iktidarın kendisi erkek ve kadınların ilişkilerini düzenleyen yönetici mantığını oluşturan bir hegemonya kurmuştur (Özbay, 2013, s. 189). Bu nedenle toplumsal cinsiyet perspektifinden yapılan bir çalışma yalnızca kadın odağından yapılmak istense dahi, kadınların toplumsal cinsiyet rol algı ve davranışlarının arka planını daha iyi anlayabilmek için erkeklik olgusu da beraberinde ele alınıp değerlendirilmelidir. Bu bağlamda çalışma Dede Korkut Kitabı'nda kadın olgusunu açıklarken kitaptaki erkeklik olgusunu da beraberinde ele almayı tercih etmiştir.

Dede Korkut destanlarında toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında kadınlık olgusunun nasıl şekillendiği metinlerin dili üzerinden okunmaya çalışılmaktadır. Dilin bizzat kendisi, kullanım biçimi ve anlam düzeneği mevcut toplumsal yapının zihinsel düzeneğini yansıtmaktadır. Toplumsal cinsiyet kimliğinin içselleştirilmesinde etkin bir role sahip olan dil hem bu rollerin yeniden üretilmesini hem de kültürel aktarımını sağlayan önemli bir araçtır (Çolak, 2018, s. 89-90). Dil aracılığı ile toplumsal cinsiyet haritası, söylem analizi kullanılarak çıkartılabilir. Bu

nedenle çalışma içinde söylem analizi yapılarak kadınlık olgusu açıklanmaya çalışılmaktadır. Kadınlık olgusunun nasıl şekillendiğini daha bütüncül bir biçimde açıklayabilmek için metinlerde söylem analizi yapmadan önce hikâyelerin geçtiği eski Türk toplumlarının tarihi ve kültürel değerlerine genel olarak bakmanın daha sistematik bir yöntem sunacağı düşünülmektedir.

2.1. Eski Türk Toplumunun Kadın ve Aile Ekseninde Tarihi ve Kültürel Özellikleri

Eski Türklerin toplumsal yapısının oluşmasında bozkır kültürü önemli yer tutmaktadır. Bozkır kültüründe at yetiştiriciliği ve çobancılık temel yaşam biçimleri niteliğindedir. Bozkır kültürü beraberinde konargöçer bir yaşam biçimini doğurmaktadır çünkü hayvanlara yeni otlakları bulmak gereksinimi konargöçer bir kültürü doğurur (Dursun, 2011, s. 109). Yeni otlak yerleri bulma zorunluluğu daha aktif bir insan tipinin oluşmasına neden olur.

İlk sosyal birlik 'aile'dir. Eski Türk ailesine 'soy' ismi verilir. Soya erkek ve kadın tarafının akrabaları da dahildir ve eşler arasında soy nitelenirken ayrım yapılmaz. Eski Türk toplumlarında aile yapısı birbirine benzemektedir. Aileyi meydana getiren örf ve adetler zamanla kurumsallaşmıştır. Genel olarak bakıldığında aile yapısı Türk toplumunda küçük bir formda ve ataerkil bir yapıdadır. Eski Türk aile yapısı genel olarak e*gzogami* (dıştan evlenme) ve *monogami* (tek eşlilik) özellikler taşımaktadır (İnan, 1998, s. 341-342) aynı zamanda aile, içgüveylik ve içgelinlik nitelikler taşımamaktadır. Evlenen erkekler aileden ayrılarak kendi evlerini kurarlar, en küçük erkek ise baba evinde kalan oğuldur (Güngör, 1996, s. 53).

Dönemin bilgisine ulaşmak için Türk destanlarına genel olarak bakıldığında da temel ortaklıklar görülmektedir. Sosyal hayat açısından avcılık ve hayvancılıkla uğraşan bir toplum mevcuttur ve toplum içi ilişkiler hareketlidir. Destanlarda eğitilmiş atlar; aile ve kahramanlar için temel servetlerdendir. Toplum yapısına bakıldığında boylar halinde yaşayan, ailevi ve akrabalık ilişkilerinin yoğun ve sıkı olduğu bir toplumsal yaşam görülür. Sosyal yaşam içinde yeme, içme, eğlenme, evlenme gibi ritüeller kültürel değerler etrafında şekillenmektedir (Şahin, 2012, s. 119).

Eski Türk toplumlarına kadın-erkek kimlikleri ekseninde bakıldığında, kadın ve erkek ilişkisinin içiçe olduğu ve kadınların sosyal statülerinin daha sonraki döneme göre görece daha yüksek olduğu bir toplumsal yapı görülür. Emirnamelerin kağan ve hatun namına ortaklaşa imzalanması da bu durumu gösterir niteliktedir (Şimşek, 2016, s. 17-18). Birçok kaynakta eski Türk aile yapılarında kadınların sosyal statülerinin yüksek olduğunu belirten düşünceler mevcuttur (Aydın 2009; Gökalp 1976 ve 2005; Kafesoğlu 1998; Sevinç 1987; İnan 1998b). Şamanizm'e bağlanan bu durum Altay kavimleri için özellikle belirtilmektedir. Özellikle Altay Türklerinin destanlarında kadınların mevkii diğer Türk destanlarına göre daha yüksektir (İnan, 1998b, s. 276). Ayinlere ortak katılım, kadınların da erkeler gibi at binmesi, ok atması, kılıç kullanıp savaşması toplumsal yaşam içinde kadının statüsünün yüksek olduğu biçiminde yorumlanmaktadır. Hatta Ziya Gökalp eski Türk toplumlarında erkek ve kadın arasında bir eşitlik olduğunu söylemiştir. Gökalp eşitliği Şamanizm ve töre arasındaki denge üzerinden açıklar. Şamanizm'de kadının statü olarak erkekten üstün olduğu, törede ise statü olarak erkeklerin kadından üstün olduğunu belirtir. Eski Türk toplumlarında Şamanizm ve töre sistemleri eşdeğerde görüldüğü için Ziya Gökalp bunun aile içinde kadın ve erkek arasında yani *od ana* ve *od ata* arasında eşitlik doğuran bir denge oluşturduğunu söyler. Eski Türk devletlerinde kadının yüksek bir statüde olduğunu gösteren durumlardan biri olarak da Hatun'un yabancı ülke elçilerini ağırlarken Hakan'ın solunda oturmasını ve verilen buyruklarda Hatunun da onayının gerekli olmasını saymaktadır (Gökalp, 2005, s. 157).

Erol Güngör de kadın ve erkek arasındaki sosyal statü konusunu haklar ekseninde değerlendirir ve Ziya Gökalp gibi Hatun'un Hakan yanındaki yetki ve gücüne işaret ederek açıklar. Erol Güngör ayrıca eski Türk toplumlarında kadınlar ve erkeklerin "hemen hemen eşit haklara" sahip olduğunu düşünmektedir (Güngör, 1996, s. 53). Evlenen kız ve erkeklerin aileden ayrılıp ayrı ev kurmalarını, kadınların ata binmelerini ve kılıç kullanmalarını, Güngör kadınların da erkekler ile benzer hayatlarının olduğunu gösteren durumlar olarak okur.

Mehmet Kaplan ise edebiyat üzerinden bir tarih okuması yapar ve Türk edebiyatındaki kadın tipinin üç döneme ayrıldığını belirtir. Bunlardan ilki İslamiyet öncesi dönem kadın tipidir. Bu

dönemde ideal kadın tipi ideal erkek tipine benzer bir biçimde alp tipidir. İdeal kadın tipi erkek kahramanlar gibi ata biner, ok atar, kılıç kullanır ve düşmanla kahramanca çarpışır. İkinci dönem olan yerleşik medeniyet ve İslam kültüründeki kadını ise Kaplan, *pasif* kadın tipi olarak okur. Bu dönemde ideal kadın, kahramanca olan vasıflarını kaybetmiş, haz ve aşk nesnesi olarak *güzellik* esası ile idealize edilmiştir. Üçüncü dönemi ise Kaplan batı medeniyeti etkisinde kalınan dönem olarak gruplar ve edebiyat içinde kadının beşerî haklarının müdafaa edildiği, erkeklerle tamamen eşit seviyeye getirildiğini belirtir (Kaplan, 1951, s. 99).

Yukarıda da görüldüğü üzere sosyal bilimler literatüründe, eski Türk toplumlarında kadının statüsünün yüksek olduğunu hatta erkeklerle eşit olduğu düşüncesini savunan önemli sosyal bilimciler ve ortaya koydukları külliyatlar mevcuttur. Ancak bu çalışmalar toplumsal cinsiyet perspektifi kullanılmamış edebi ve tarihi çalışmalardır. Aynı dönemin tarihi ve sosyolojik yapısı eleştirel kuram ve toplumsal cinsiyet perspektifi ile yeniden okunduğunda toplumsal yapı içindeki erkeklerin kadınlar üzerindeki, erkeklerin erkekler üzerindeki ve kadınların kadınlar üzerindeki toplumsal cinsiyet bazlı iktidar biçimleri de görünür hale gelebilir. Hem edebiyat hem de siyaset bilimi literatürü içinde bu çalışmalar da son yıllarda yapılmaya başlanmış ve literatürde önemli bir yer edinmiştir. Bu çalışmaların genel olarak iki ana hat üzerinden, iki kutuplu yürütüldüğü görülmektedir. Bunlar; kadının ataerkil toplum yapısı içinde ikinci konumda kaldığı düşüncesine sahip olan çalışmalar ve kadının erkeklerle eşit haklara sahip olduğunu ifade eden çalışmalardır (Kaya, 2002, s. 50-53).

2.2. Dede Korkut Destanlarında Toplumsal Yapı ve Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Kadınlık Olgusu

Dede Korkut Kitabı'nın toplumsal yapısı ile ortaya çıktığı dönemin toplumsal yapısı benzerlikler taşır. Dede Korkut destanlarındaki yaşam X. ve XI. YY.'lardaki Türk toplumları gibi yayılmacı bir toplumsal niteliğe sahiptir. Yayılmacı bir toplumda soyun devamı 'kültür' ekseninde *oğul* aracılığı ile sağlanırken *oğul* geleceğin teminatı ve mirasçısı statüsündeki aktördür. Kültürel antropolojist Sherry Ortner (1974) kadınların 'doğa' ile erkeklerin ise 'kültür' ile özdeşleştirildiğini belirtir. Kadınlar çocuk doğurma ve büyütme bağlamında yeni 'şeyleri' yaratmakta özgür iken erkekler kültürel olarak yaratmakta özgür durumdadır. Bu farklılık Ortner'a göre kadınları daha ziyade ev çevresinde sınırlayan rol dağılımına sevk etmiştir. Dede Korkut Kitabına da genel olarak bakıldığında, Ortner'in yapmış olduğu bu tespit ile karşılaşılır ve kadınların doğa, erkeklerin de kültür ekseninde tanımlandığı dikkat çeker.

Kitabın genelinde *kahramanlık* toplumsal bir norm olarak karşımıza çıkar ve destanlarının temel özelliğini oluşturur. Boy isimlerinin de kişilerin en fazla gösterdikleri kahramanlıkla zikredilmesi bu destanlarda kahramanlığın ne derece önemli olduğunu gösteren bir durumdur (Başgöz, 1998, s. 23). Kahramanlık statüyü yükselten *olumlu* bir değerdir. Hikayelerde kimliğin temel unsurlarından olan 'isim' ve yaşamsal bir süreç olan "evlilik" dahi kahramanlığa bağlanmış durumdadır, Öyle ki savaşı kazanıp kahramanlık yapabilen erkek çocuğu isim alma hakkını ve daha sonraki yıllarında ise kahramanlıklarının devamı ile evlilik hakkını kazanabilmektedir. Bu değerler Eski Türk kültüründen gelen değerlerdir (Boratav, 1973, s. 107). Dede Korkut Kitabında Dirse Han Oğlu Boğaç Han Destanında, Dirse Han'ın oğlu boğa ile girdiği mücadeleden kaçmayıp boğayı yener ve başını keser. Oğuz Beyleri Dede Korkut'tan gelip Dirse Han'ın oğluna ad koymasını isterler. Dede Korkut da bunun üzerine gelir ve şöyle der: "Bayındır Han'ın ak meydanında bu oğlan cenk etmiştir senin oğlun, adı Boğaç olsun, adını ben verdim yaşını Allah versin" (Ergin, 2003, s. 15). Evlilik konusu da yine isim hakkı gibi kahramanlığına bağlı tutulmuştur. Kaplan (1979, s. 30) bu hususta Türk destanlarında evlenme ile kuvvetli olma arasında doğrudan bir bağlantı olduğunu ifade eder.

Dede Korkut destanlarında evlilik ve aile kurmaya yönelik hazırlıklar küçük yaşlardan itibaren başlar. Beşik kertmesi de bu geleneklerden birisidir. Kam Püre Oğlu Bamsı Berek destanında Bamsı Berek ve Banı Çiçek beşik kertmesi yapılan kahramanlardır. Oğuz Beyleri Kam Püre için bir erkek evladının olması için dua ederken, Pay Piçen de Beylerden kendisinin de kız evlat sahibi olabilmesi için dua edilmesini talep eder. Destanda dualar kabul olduğu takdirde Pay Piçen kızını Kam Püre'nin oğluna vereceğini belirtir, yani destanda doğmamış çocuklar arasında beşik

kertmesi yapılır. (Ergin, 2003, s. 37-38). Dede Korkut Kitabında görülen bu beşik kertmesi geleneği, zorlayıcı bir nitelikte değil; ailelerin geleceğe yönelik etmiş olduğu bir temenni niteliğindedir (Şahin, 2012, s. 123). Dede Korkut destanlarında görülen yaygın evlilik şekli ise genç kahramanların kendi seçimleri ile gerçekleştirdiği evlenme biçimleridir.

Dede Korkut Kitabı'nda aile temel kurumdur ve destanların genelinde sağlam bir aile yapısı mevcuttur. Mücadeleler çoğunlukla aile kurma, aileyi koruma veya savunma esasında gerçekleşir. Kitap içinde tüm kahramanlar aile temelli anlatılır. Kahramanların temel vazifelerinden birisi ailenin huzurunu ve bütünlüğünü koruyup kollamaktır. Ailenin yağmalanması veya aile fertlerinden birisinin düşman tarafından kaçırılması gibi durumlar destan konularıdır ve destanın kahramanı bunun üzerine harekete geçer. Destanın ana aktör kahramanı aile ve/veya topluluğun şahsındaki değerler adına mücadeleye girer (Çobanoğlu, 2007, s. 113). Örneğin Salur Kazan'ın Evinin Yağmalanması destanı, kahramanın annesinin, eşinin ve oğlunun tutsak edilmesini konu eden hikâyelerden birisidir. Bu destanın ana karakteri Salur Kazan ailesini ve mülkünü kurtararak kahramanlık sergiler (Ergin, 2003, s. 23-36).

Dede Korkut Kitabı içinde çocuk sahibi olmak önemli bir yer tutmaktadır. Kitapta çocuksuzluk 'lanetlenme' olarak nitelendirilir. Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyu destanı toplum tarafından çocuk sahibi olmanın önemini gösteren bir hikâyedir. Destanda Bayındır Han bir toy düzenler. Toya katılan Oğuz beylerini ağırlamak için otağlar kurulur. Bu otağlar beyler arasındaki statüyü gösterir niteliktedir. Ak, kızıl ve kara renklerde kurulan otağlara beyler geçecektir. Normalde beylerin hüner ve erdemlerine göre sınıflandırılan toylarda, Bayındır Han, beyleri sahip olduğu çocuklara ve bu çocukların cinsiyetlerine göre sınıflandırır. Oğlu olan ak otağa, kızı olan kızıl otağa, çocuğu olmayan ise kara otağa yerleştirilir ve kara koyun etinden yapılan yahni önüne konulur. Destanın kahramanı Dirse Han çocuğu olmadığı için kara otağa yerleştirilir ve bu kötü muameleyi görür. Hüner ve erdemde ne eksikliği olduğunu sorgulayan Dirse Han buna anlam veremez ve şöyle der:

"Bayındır Han benim ne eksikliğimi gördü, kılıcımdan mı gördü, soframdan mı gördü, benden aşağı kimseleri ak otağa, kızıl otağa kondurdu, benim suçum ne oldu ki kara otağa kondurdu" (Ergin, 2003, s. 12)

Kendisine cevap olarak "Hanım, bugün Bayındır Han'dan buyruk şöyledir ki oğlu kızı olmayana Tanrı Teâlâ beddua etmiştir, biz de beddua ederiz demiştir" denilir (Ergin, 2003, s. 12).

Bir başka destanda da Kam Püre, Bayındır Han'ın sohbetine katılır. Bayındır Han'ın yanında oğullarını gören Kam Püre Bey "ah eyledi, basından aklı gitti, mendilini aldı, böğüre böğüre ağladı", Salur Kazan kendisine nedenini sorduğunda:

"Nasıl ağlamayayım, nasıl bağırmayayım, oğulda nasibim yok, kardeşte kaderim yok. Allah Teâlâ bana beddua etmiştir, beyler tacım tahtım için ağlarım, bir gün olacak düşeceğim öleceğim, yerimde yurdumda kimse kalmayacak" der (Ergin, 2003, s. 37).

Bu destanlara bakıldığında çocuksuzluğun önemli bir sorun hatta lanetlenme düzeyinde bir problem olduğu görülür. Yalnızca çocuksuzluk sorun olarak görülmeyip çocuk sahibi olma konusunda cinsiyet odaklı kategori de yapılmaktadır. Toplumsal hiyerarşide oğlan çocuğuna sahip olmanın kız çocuğuna sahip olmaktan daha üstün bir statü getirdiği bu hikâyelerde de görülmektedir. Çocuksuz olmanın lanetlenmesi toplumun çocuğa verdiği önemle açıklanabilir. Soyun devamı ve ailenin devamı toplumsal yapı içinde öncelikli olarak önem verilen hususlardır. Aynı zamanda soyun devamının erkekler üzerinden yürütülüyor olması Türk toplumun temel toplumsal ve kültürel özelliklerinden birisidir. Destanlarda soyun ve ailenin devamını engelleyecek çocuksuzluk veya erkek çocuk sahibi olamama halleri toplum tarafından kişinin dışlanmasına ve ceza görmesine yol açtığı anlatılır.

Dede Korkut Kitabında aile reisi hanenin *baba*sıdır. Baba ailenin asıl koruyucusu ve otoritesi konumundadır. Geleneğin, düzen ve otoritenin temsilcisidir (Çetinkaya, 2017, s. 144). Aileyi korumak ve kollamak babanın temel görevlerindedir. Babaların diğer bir temel görevi de eğitimdir. Oğulların babalarından görerek yetenek, hüner ve başarı sahibi olabileceği düşünülür.

At binme, ok atma, kılıç kullanma, düşmanların kim olduğu, onlara karşı nasıl savaşılacağı vs. gibi konular babalar tarafından verilen eğitimle öğrenilir.

Dede Korkut Kitabında unvan sahibi olan pozisyonların hepsinde erkek kahramanlar bulunmaktadır. Bey, Han gibi unvanlar erkek kahramanlar için kullanılmıştır. Hatta destanlardaki kahraman kişilerin kim olduğuna bakıldığında bu kişilerin hep erkek kişi olduğu görülür. Kitap'ta erilliğin en önemli söylem kodu "bey" ve "babalık" statüsü içerisinde görülür, "bey" ve "baba" kolektif bilincin en önemli temsilcisidir (Çetinkaya, 2017, s. 144). Dede Korkut destanlarında önemli pozisyonda olan kadınlar ise en fazla bu kahramanlara eşlik eden kişiler olarak yer alır. Hane yaşamı kadınlar tarafından şekillenirken destanlarda kamusal alan erkekler tarafından belirlenmektedir. Dede Korkut destanlarda kadınlar anne, eş, kız kardeş, kız çocuğu olarak yer alır. Destanın esas kahramanı olarak yer almamakta yalnızca erkek kahramana bağlı bir biçimde pozisyon almaktadır. Hiçbir Dede Korkut destanında kadın esas unsur değildir. Tüm destanlarda kadın *tamamlayıcı unsur* olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum aslında Türk destanlarının ortak bir özelliğidir (Reichl, 2002, s. 321). Ancak Dede Korkut Kitabı'nda kadınlar tamamlayıcı unsur olarak bulunsa da 'pasif' değil 'aktif' bir pozisyonda yer alır. Destanın yönünü tayin etme konusunda önemli bir güce de sahiptirler

Dede Korkut Kitabı'nda kadınların öncelikli misyonu 'anne' olmaktır. Kitapta annelik yüceltilen bir olgu olarak sunulmaktadır. Bu durum Türk destanlarının ortak bir özelliğidir. Anneliği yücelten toplumsal bakış Türk destanlarına fazlasıyla yansımış bir değerdir (Atasever, 2018, s. 495). Annelerin ilk görevi çocuklarını doyurup büyütmektir. Kadınlar sadece çocuklarına değil eşlerinde karşı da sorumludur. Kadınlar eşlerine vefalıdır ve namuslarına sahip çıkan kişilerdir. Kadınların kültürel kimlik eksenindeki iffetli ve uygun davranışları topluluğun ahlaki sınırlarını da gösteren çizginin somutlaşmış biçimidir (Yuval-Davis, 2010, s. 95). Kadın ailenin temel aktörü konumundadır. Ailenin ayakta durup devamını sağlayan kişidir.

Dede Korkut Kitabı'nın diğer aile bireyi de 'oğul'dur. Oğullar destanların oluşmasında temel aktör konumundadır. Genç oğullar destanların asıl kahramanlarıdır. Ailenin ve soyun devamı genç oğullara bağlı olduğu için oğul sahibi olmak önemlidir, bu durum hem anne hem de babaların toplumsal statülerine değer katar. Oğul, ailenin parçalanması ve yok olmasını önlemekle, sağlıklı ve güçlü bir aile kurmakla da görevlidir. Ailenin parçalanıp yok olmasına engel olan oğul toplumun bütünlüğü ve devamlılığını da sağladığı için toplumsal statüsü yüksektir. Bu nedenlerle hem aile hem de toplum açısından oğul önemli bir birey olarak karşımızda durur.

Dede Korkut Kitabı'nda oğulların yanı sıra diğer evlat olan 'kız çocuk' da önemli konumdadır ancak oğlan çocukları gibi ön planda değildir. Gökyay (2007, s. 1086) Dede Korkut Kitabı'nda oğlan çocuklarının "iyi haber" kız çocuklarının ise "kötü haber" anlamına geldiğini belirtir. Dede Korkut destanlarında, oğlan çocukları ile karşılaştırıldığında kız çocuklarının doğumları ve eğitimleri hakkında daha az bilgi sunulduğu görülmektedir (Şahin, 2012, s. 135). Ancak kız çocuklarının da destanlardaki erkek kahramanlar gibi savaşabildikleri, kılıç ve ok kullanabildikleri ve ata binmeyi bildikleri görülmektedir. Öyle ki kız çocukları da alp tipine uygun bir karakterde yetiştirilir. Kanglı Koca Oğlu Kan Turalı destanında Selcen Hatun ve Banı Çiçek tam bir alp tipi olarak karşımıza çıkar (Ergin, 2003).

Dede Korkut Kitabı'nda dolaylı bir biçimde tanımlanmış ideal kadınlık ve erkeklik halleri mevcutken aynı zamanda doğrudan tanımlanmış ideal tipler de vardır. Kitabın mukaddimesi 'ideal kadın' tipini doğrudan tanımlamaktadır. Kitabın Dresden nüshasında ev hayatı bakımından kadınlar tasnif edilmiştir. Buna göre Dede Korkut kadınları dört gruba ayırır: "Karılar dört dürlüdür: birisi solduran soydur, birisi tolduran toydur, birisi evin tayakıdır, birisi nice söylersen bayağıdır" (Gökyay, 2007, s. 2-3). Bunlardan 'evin dayağı' dışında diğerleri olumsuz kadın tiplerini ifade eder. 'Solduran soy' nankör ve söylenen kadındır, 'tolturan toy' gezgin ve dedikoducudur, 'bayağı' nankör ve eş sözü dinlemez kadındır. 'Evin tayakı' yani *evin dayanağı* ise eşi evde olmadığı zaman bile eve gelen misafirleri ağırlar, onları yedirir, içirir. Dede Korkut bu kadın tipini "Ayşe-Fatma soy" olarak tanımlar. Yine mukaddime bölümünde kadın tipleri eve bağlılık üzerinden karşılaştırılmıştır. Eve bağlı olan kadın bu bölümde, makbul kadın olarak

tanımlanır ancak destanların dili ve söylemi incelendiğinde kadına yönelik böyle bir beklenti ve değer olmadığı görülmektedir. Hatta destanlarda, ev odağında yaşayan kadından ziyade savaşçı kadın daha makbul bir kadın olarak karşımıza çıkar. Dede Korkut'ta kadın üzerine çalışmalar yapan Mehmet Kaplan destanın mukaddimesinde yer alan bu parçanın halis göçebe Türklere ait olmadığı düşüncesindedir. Daha sonraki dönemlerde eklenmiş olabileceğini belirten Kaplan bunu bir medeniyet değişiminin etkisi olarak tasvir eder (Kaplan, 1951, s. 112).

Dede Korkut Kitabı'nda ailenin kurulması ve devamlılığı konusunda önemli olan kadınlar, destanların doğrudan merkezinde olan kahramanlar olmasa da sahneyi kahramanları ile birlikte almaya çalışır. Destanlarda kadınların en az erkekler kadar söz hakkı vardır 'Begil Oğlu Emren', 'Dirse Han Oğlu Boğaç Han' ve 'Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı' destanları kadınların bu konumuna örnek gösterilebilir. Dede Korkut Kitabı'nda erkeklik temel olarak "alp tipi erkeklik" üzerinden kurulmuş ve değer görmüştür. Kadınlar açısından da benzer bir biçimde "alp tipi kadın" toplum içinde daha saygın ve kabul gören kadın tipidir. Alp tipi toplumlarda savaşçı, güçlü kadın ve erkekler makbul kişilerdir. Erkek merkezli toplumsal yapı mevcut olduğundan kadınların alpliği ve güçlü olması istenilen durumdur. "Kahramanlık" alp tipi karakterin en temel özelliğidir, savaşçı, korkusuz, mücadeleci bir tiptir. Dede Korkut Kitabında makbul kadın tipi her ne kadar cesaret ve kahramanlık özellikleri ile sunulsa da destanlarda başkahramanlar çoğunlukla erkeklerdir. Kadınlar erkekleri destekleyen kişiler konumunda bırakılmıştır. Dresden ve Vatikan nüshalarını yapı ve ideoloji bağlamında karşılaştırarak inceleyen Gürol Pehlivan da Dede Korkut Kitabını, genel olarak erkeğin ön planda tutulduğu, kadınınsa erkeğe itaat ekseninde konumlandırıldığı bir metin olarak tanımlar (Pehlivan, 2015, s. 27).

Kitapta makbul erkeklik; savaş ve şiddet ile tanımlanmıştır ancak makbul kadınlık ise ataerkil toplumlarda olduğu gibi sevgi, güzellik ve barış ile bir arada kodlanmayıp yine kahramanlık ile tanımlanmıştır. Diğer bir ifade ile alp tipi kadın makbul kadın kabul edilmiştir. Dede Korkut destanlarında *kahraman kadın* makbul kadın olarak karşımıza çıkar. Kadının kahramanlığının makbul ve kutsal görülmesi kadın için avantajlı ve statü sağlayıcı bir durumdur. Ancak bu statüden yalnızca kadın faydalanmaz; kadının bu statüsü yanında bulunduğu erkeğin de kahramanlığını artıran bir pozisyondur.

Eş seçimi hususu da kitapta toplumsal cinsiyet olgusunun nasıl şekillendiğinin görülmesinde bir diğer önemli noktadır. Dede Korkut Kitabı'nda 'eş seçimi' süreci ideal ve makbul kadınlık ve erkeklik hallerinin daha net görülmesini sağlar. Destanlarda kadınlar eş seçiminde kendinden daha güçlü bir eş talep etmektedir. Kadınlar her ne kadar alp tipi kadınlar olsa da kendilerinden daha güçlü erkekleri talep etmeleri ataerkil bir iktidara tabiiyet olarak yorumlanabilir. Kam Püre'nin Oğlu Bamsı Berek destanında, Banı Çiçek'in Bamsı Berek'i evlenmeden önce kahramanlık testine tabi tutması bunun en güzel örneklerindendir. Bu test aynı zamanda erkeğin de kadını ölçtüğü bir sınavdır. Kendine eş olabilecek kadar kahraman niteliğine sahip bir alp kızı olup olmadığı test edilmek istenir. Aynı destanda Bamsı Berek ok atmada ve at yarışında Banu Çiçek'i yener ancak güreşte zorlanır. Bu durumdan Bamsı Berek oldukça kaygılanır ve destanda şöyle anlatılır:

"Hemen Beyrek attan indi. Kavuştular, iki pehlivan olup birbirine sarmaştılar. Beyrek kaldırıp kızı yere vurmak ister, kız kaldırır Beyreği vurmak ister. Beyrek bunaldı der: Bu kıza yenilecek olursam, kudretli Oğuz içinde başıma kakınç, yüzüme dokunç ederler dedi" (Ergin, 2003, s. 41).

Bamsı Berek bu durumu kendisine yönelik gelecek "erkeklik" sorgulamaları olarak görür. Diğer erkekler karşısında utandırılmak bir erkek için temel korkular arasında yer alır. Destanın devamında Bamsı Berek kendini toplar ve istenilmeyen bu durumdan kurtularak Banu Çiçek'i yener. Kan Turanlı ve Selcen Hatun destanı da bu konudaki bir diğer örnek destandır. Kan Turanlı almayı hak ettiği Selcen Hatunu alıp yurduna dönerken yolda saldırıya uğrar. Alp tipi ve kahraman özelliklere sahip olan Selcen Hatun saldırıyı dağıtır ve bastırır. Kan Turanlı saldırıyı dağıtan bu kişinin kim olduğunu başta bilemez, bu saldırıyı dağıtma eylemini kendisinin yapması gerekirken, istenilen bu kahramanlığı başka bir erkeğin yapmış olması düşüncesi dahi onu sinirlendirir. Destanın devamında bu kişinin bir erkek değil Selcen Hatun olduğunu öğrenir ve gurur meselesi yapar. Kan Turanlı: "Bre ben bu devenin burnuna yapışınca o kız sözü ile yapıştı

derler, yarın Oğuz eline haber varır deve elinde kalmıştı kız kurtardı derler" (Ergin, 2003, s. 90) diyerek kendisine eş olabilecek kadının bir taraftan kahraman olmasını isterken diğer taraftan kendi erkekliğine tehdit oluşturmayacak nitelikte olmasının gerekliliğini ortaya koyar.

Kitaptaki kahramanlarının 'ideal kadın' anlayışlarına, kendi yiğitlikleri ve kahramanlıkları ekseninden bakıldığında bir tezatlık görülür. Yukarıdaki destanlar içerisinde de aslında tezat 'kadınlık' ve 'erkeklik' durumları mevcuttur. Tüm Dede Korkut destanlarında *makbul kadın* kahraman, savaşçı, yiğitlik ekseninde tanımlanırken; bu özellikler somut olarak eyleme dönüştüğünde, arzulanan bu durum muhatap oldukları erkek kahramanların 'erkeklik'lerini sorgulatan bir hale dönüşür. Erkeklik ideolojileri genel olarak erkek otoritesi ekseninde işler. Erkek kişisi, davranışlarının erkekliğe uygun olup olmadığı mevzusunda diğer erkeklerin onayına muhtaçtır. Aksi olumsuz durumların egemen erkek değerlerine uygun olmaması ve bu değerlerde değişim talep edilmesi halinde "erkeklik krizi" ortaya çıkar (Sancar, 2016, s. 22). Bu nedenle Dede Korkut Kitabında da kadınlardan istenilen ve beklenen de kadınların kendilerini bir erkeklik krizine sokmamaları olmuştur. Hem Bamsı Berek hem de Kan Turanlı ve Selcen Hanım destanlarında, böyle bir tablo ortaya çıkar. Bir taraftan bu kadınlardan kahraman olmaları istenilirken diğer taraftan, destanların başkahramanları olan erkekleri yenebilecek kadar bir yiğitlik göstermemeleri arzulanır. Bu davranışın makbul kadın tipine uygun olup olmadığı sorgulanmaktadır. Sonuçta her iki destanda da görülmüştür ki, destanların başkahramanları olan erkekleri tehdit edebilecek nitelikte bir kahramanlık bu kadınlarda istenmeyen bir özelliktir. Bu nedenle makbul kadın tanımlamasında kadınların kahramanlık seviyelerine bazı sınırlamalar konulmuştur. Kadınların erkek kahramanların 'erkekliği'ni oluşturan, kahramanlık, savaşçı ve mücadeleci özelliklerini geçmeyecek derecede olan kahramanlıkları, kadınlar için *makul kahramanlık* olarak görülmüştür.

Bozkır kültürü içinde şekillenen Dede Korkut Kitabı'nda kadın ve erkek kahramanların ikisi de hem alp tipi özelliklerine hem de ataerkil kültüre dayalı toplumsal cinsiyet rollere sahip kişilerdir. Alp tipi toplumsal roller ve ataerkil kültüre dayalı toplumsal cinsiyet rolleri destanlar içinde bir arada görülür. Özellikle de Dede Korkut Kitabı'nın Mukaddime bölümünde yapılan tasnifte önemli erkeklik paradigmaları mevcuttur. Ancak destanların içinde sıkça hâkim erkeklik paradigması ile çelişen haller de yerleşiktir. Örneğin Dede Korkut destanlarında kahraman erkekler sıklıkla ve rahat bir biçimde ağlayabilmektedir. Destanlarda 'böğüre böğüre ağlayan', 'kara süzme gözleri kan yaş dolan' erkek kahramanlara rastlanır. Ağlamanın yanı sıra Akbalık'a göre "kadınlara mesafeli durma, onlara ve sözlerine itibar etmeme, hanım aklı ile hareket etmeme" gibi erkeklik ideolojisini temsil ettiği düşünülen davranışların Dede Korkut destanlarında çok fazla karşılığı yoktur (Akbalık, 2014, s. 117). Bunun aksine erkek kahramanlarının eşleri ve annelerine yakın durdukları, onların sözlerine itibar ettikleri ve onlara akıl danıştıkları görülür. Dirse Han Oğlu Boğaç Han destanında Dirse Han eşinin dediğini yaparak evlat sahibi olur. Yine aynı destanda Boğaç babasına karşı annesinin sözüne giden bir oğuldur. Salur Kazanın Evinin Yağmalanması destanında Kazan Bey'in eşi, Kazan Bey'i Oğuz'a karşı asi olmaması için ikna edip sakinleşmesini sağlar, Begil Oğlu Emrenin destanında da Begil ise hatun kişinin aklının ve sözünün doğruluğunu şöyle belirtir:

"Hatun der: Yiğidim bey yiğidim, padişahlar Tanrı'nın gölgesidir, padişahına asi olanın işi rast gelmez, arı gönülde pas olsa şarap acar, sen gideli hanım çapraz yatan alaca dağların avlanmamıştır, ava bin gönlün açıtısın dedi. Begil baktı hatun kişinin aklı sözü iyidir. Cins atını çektirip sıçradı bindi ava gitti" (Ergin, 2003, s. 115).

Bu söylemlerden de görüldüğü üzere, her ne kadar Dede Korkut Kitabı'nda genel olarak ataerkil kültür ekseninde toplumsal rol dağılımı yapılsa da ataerkil kültürde yer alan pasif ve naif kadın tipi ile çelişen kadınlık halleri ve erkeklik ideolojisi ile çelişen birçok erkeklik halleri kitapta yer almaktadır.

David ve Brannon'un erkeklik tanımı ekseninden Dede Korkut Kitabına bakıldığında da yine benzer durum ile karşılaşılır. Buna göre David ve Brannon (1976) erkekliği şu dört tip unsur üzerinden tanımlar; ilk olarak erkekliği kadınlığın devamlı inkârı olarak sunan "hanım evlatlığa yer yok! unsuru; ikinci olarak "önemli biri ol" unsuru; üçüncü olarak erkekliğe duygularını

kontrol etmesini ve ağlamamasını öğütleyen "kaya gibi sağlam ol" unsuru ve son olarak erkeklikte öfke havasını yayan "onlara günün göster" unsurudur (David ve Brannon'dan akt. Akbalık, 2014, s. 117). Tasnif edilen bu tanımlardan özellikle birinci ve üçüncü unsurların Dede Korkut Kitabında ciddi anlamda eksiklik taşıdığı görülmüştür. Tüm bunlarla beraber Dede Korkut Kitabı'nda toplumsal cinsiyet ekseninden kadınlık olgusuna bakıldığında "ataerkil" kültüre rağmen *güçlü* ve *iktidar ortağı* kadın olgusu görülür.

Çalışmanın başında da belirtildiği gibi Dede Korkut eserinde kadın olgusu üzerine literatürde önemli düzeyde çalışmalar mevcuttur. Bu çalışmalar genel olarak iki kutupta toplanmıştır. İlk grup Dede Korkut destanlarında kadın erkek eşitliğinin mevcut olduğu düşüncesi, ikinci grup ise bu destanlarda kadın ve erkek eşitliğinden söz edilemeyeceği düşüncesi etrafında şekillenir. Ancak bu çalışmada görülmüştür ki toplumsal olarak hem iktisadi hem de dinsel anlamda değişim dönemine denk gelen Dede Korkut destanları bu iki kutuplu eksenden beslenmemiş kendisine farklı bir dil inşa etmiştir. Öyle ki destanlarda kadın ve erkek arasındaki ilişkinin bu biçimde kutuplaşmış bir kategori içerisinde açıklanamayacağı görülmektedir. Çünkü bu dönem konar-göçer yaşamdan yerleşik yaşama; Şamanizm'den İslamiyet'e geçiş dönemi olması nedeniyle tipik anaerkil ve ataerkil toplumsal yapılardan farklılık arz eder. Bu farklılık destanlarda kadınlık ve erkeklik hallerine yansımış olarak karşımıza çıkmaktadır. Ataerkil kültüre rağmen toplum içinde kadınların güçlü ve söz sahibi olduğu, biyolojik cinsiyetinden dolayı aşağılanmayıp aksine ululandığı bir dil kitapta kadınlık olgusunu resmeden ana dili oluşturur.

Sonuç

Dede Korkut Kitabında kadınlık okuması mevcut literatürde iki ana hat üzerinden, iki kutuplu bir biçimde yürütülegelmiştir; kadının ataerkil toplum yapısı içinde ikinci konumda kaldığı düşüncesine sahip olan çalışmalar ve kadının erkeklerle eşit haklara sahip olduğunu ifade eden çalışmalar. Bu çalışma ise iki kutuplu bir biçimde oluşan Dede Korkut Kitabını okumalarının dışına çıkarak yeniden bir kadınlık okuması yapmıştır.

Çalışma içinde toplumsal cinsiyet perspektifinden Dede Korkut destanlarındaki kadınlık olgusu söylem analizi yapılarak açıklanmaya çalışılmıştır. Toplumsal rol inşası sonucu oluşan kadınlık kimliğinin aile-kadın, kadın-kadın, kadın-toplum ve kadın-erkek ilişkileri ekseninde Dede Korkut destanları içinde nasıl yer aldığı, toplumsal cinsiyet perspektifinden incelenmiştir. Kadınlık olgusu incelenirken eserin örf, adet ve toplumsal yaşam çerçevesinde *makbul* bir kadınlık hali tanımladığı görülmüştür. Eserin biçimlendirdiği makbul kadın hali destanlardaki kadınlık olgusunun da normlarını belirler niteliktedir.

Eserde makbul kadın tipinin en önemli özelliği annelik rolüyle ilişkilidir. Çocuksuzluğun lanetlenilen bir durum olduğu düşünülen eserde kadınlık çocuk doğurabilmeyle ilişkilidir. Erkek egemen kültüre dayalı bir biçimde çocuklar arasında da bir hiyerarşi konumlanmıştır. Soyun devamını sağlayabilmek için bir oğul doğurabilmek gerekmektedir. Öyle ki erkek çocuk sahibi olmak, makbul kadınlığın özelliklerinden ilki ve en önemlilerindendir. Kadınlar destanlarda daha ziyade aile ekseninde varlık bulmaktadır. Hane yaşamını şekillendiren kişidir. Eşlerine vefalı, namuslarına sahip çıkan, çocuklarına bakabilen, evini barkını çevirebilen, misafirlerini iyi ağırlayabilen, evin dayanağı olarak sunulur makbul kadın hali.

Hiyerarşik bir aile ve toplum yapısı olan Dede Korkut destanlarında unvan sahibi olunan pozisyonların hepsinde erkek kahramanların yer aldığı görülür. Hem aile hem de toplumsal yaşam içerisinde iktidarı elinde bulunduranlar erkeklerdir. Hikâyelerin başkahramanlarının hepsi yine erkektir. Destanlarda kadınlar en fazla, bu pozisyondaki erkeklere eşlik eden kişiler olarak yer alır. Erkek, metinlerde ön planda tutulurken kadın ise ona itaat eden kişi konumundadır. Öyle ki, destanlarda kadınlar ana unsur olarak değil; anne, eş, kız kardeş ve kız evlat kimlikleriyle *tamamlayıcı unsur* olarak yer edinebilmiştir.

Dede Korkut destanlarında bir taraftan kadınlara ataerkil kültürel değerlerine uygun itaat eksenli rol tasnifi yapılırken, diğer taraftan da bozkır kültürünün ve Şamanizm'in etkisiyle daha güçlü ve etkin roller de verilmiştir. Destanlardaki kadınlar pasif değil aksine *aktif* olarak konumlanmış ve destanın yönünü tayin edebilecek güce de sahiptirler. Dede Korkut destanlarının makbul kadını,

ataerkil toplumsal yapıdaki gibi sevgi, güzellik ve barış kavramları ile tanımlanmayıp; kahramanlık, savaşçı, korkusuzluk, yiğitlik ve mücadeleci kavramları ile kimlik bulmaktadır. Dede Korkut destanlarında makbul kadın, kahraman kadındır. Ancak bu kahramanlık ve yiğitlik vasıfları destanın başkahramanı olan erkekleri tehdit edebilecek nitelikte somut eyleme geçirildiğinde, istenilmeyen bir özelliğe dönüşmektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde bu kadın tipinin hem erkek egemen kültür ekseninde şekillenen bir kadın tipi olduğu, hem de ataerkil yapı ekseninde tasnif edilen naif, pasif ve zayıf kadınlık rollerinden uzak alp tipi bir kadın olduğu görülmektedir. Özetle Dede Korkut Kitabı'nda kadınlık olgusunu resmeden makbul kadını, destanların asıl unsuru olan erkek kahramanların, yiğitlik ve cesaretlerine tehdit oluşturmayacak *makul düzeyde bir kahramanlık* etrafında şekillenmiştir.

Kaynakça

Akbalık, E., (2014). "Dede Korkut Kitabı'nda Bir Cinsiyet Rejimi Olarak 'Erkeklik'", *Türkbilig*, 105-119.

Artun, E., (2015). "Dede Korkut Hikayelerinde Eski Türk Kültürü Kodlarının İzleri", *Düşünce Hayatımızda ve Kültürümüzde Dede Korkut Uluslararası Sempozyumu,* Bayburt: Bayburt Üniversitesi Yayınları. 25-32.

Atasever, M., (2018). "Türk Destanlarında Toplumsal Cinsiyet Algısı", *International Journal of Language Academy,* 494-518.

Aydın, M. A., (2009). *Türk Hukuku Tarihi,* İstanbul : Beta Basım.

Başgöz, İ., (1998). "Dede Korkut Destanında Epitetler", *Milli Folklor (37),* 23-35.

Bekki, S., (2015a). *Dedem Korkut Kitabı Bibliyografyası Üzerine Bir Deneme (Türkiye'deki Yayınlar 1916-2013),* Ankara: Berikan Yayınevi.

Bekki, S., (2015b). "Dedem Korkut Kitabı Araştırmalarının 100 Yıllık Tarihi ve '100 Temel Eser' Kapsamında Yayımlanan Dede Korkut Hikayeleri Adlı Kitapların Niteliği Üzerine Bir Değerlendirme", *Düşünce Hayatımızda ve Kültürümüzde Dede Korkut Uluslararası Sempozyumu,* Bayburt: Bayburt Üniversitesi Yayınları. 179-198.

Boratav, P. N., (1973). *100 Soruda Türk Folkloru* . İstanbul: Adam Yayınları.

Chirli, N., (2008). "Şor Kahramanlık Destanlarında Kadın Tipi", *Turkish Studies, 3/7,* 292 305.

Connell, R. W., (2016). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*, İstanbul: Ayrıntı Yay.

Çetinkaya, G., (2017). "Dede Korkut Hikayelerinde Toplumsal Cinsiyet Kabulleri Bağlamında Kadın ve Erkek Söylemleri, *9. Milletlerarası Türk Halk Kongresi Türk Halk Edebiyatı,* Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 143-152.

Çobanğlu, Ö., (2007). *Türk Dünyası Epik Destan Geleneği,* Ankara: Akçağ Yayınları.

Çolak, G., (2018). "Türk Edebiyatında Kelimelerin Toplumsal Cinsiyeti", *TÜBAR XLIII,* 87-125.

David, D. S., Brannon R., (1976). *The Forty-Nine Percent Majority: The Male Sex Role,* Boston: Addison-Wesley Publishing Company.

Dursun, A., (2011). "Dede Korkut Hikayelerinde Halk Hukuku", *Turkish Studies-International Periodical For The Language and History of Turkish or Turkic,* 107-122.

Eisentein, Z., (1989). *The Female Body and the Law,* Berkeley, CA: University of California Press.

Ekici, M., (2019). "13. Dede Korkut Destanı: 'Salur Kazan'ın Yedi Başlı Ejderhayı Öldürmesi' Boyunu Beyan Eder Hanım Hey!", *Milli Folklor,* 5-13.

Ergin, M., (2003). *Dede Korkut Kitabı,* Hisar Kültür Gönüllüleri.

Giddens, A., (2013). *Sosyoloji,* İstanbul: Kırmızı Yayınları.

Gökalp, Z., (1976). *Türk Medeniyet Tarihi,* İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Gökalp, Z., (2005). *Türk Ahlakı,* İstanbul: Toker Yayınları.

Gökyay, O. Ş., (2007). *Dedem Korkut Kitabı,* İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Günay, U., (1998). "Dede Korkut Hikâyelerindeki Karakterlerin Tahlili", *Milli Folklor, s.37,* 3-12.

Güngör, E., (1996). *Tarihte Türkler,* İstanbul: Ötüken Yayınları.

İnan, A., (1998a). "Türk Düğünlerinde Exogamie İzleri", *Makaleler ve İncelemeler I,* Ankara: TTK Yay. 341-349.

İnan, A., (1998b). "Türk Mitolojisinde ve Halk Edebiyatında Kadın", *Makaleler ve İncelemeler I,* Ankara: TTK Yay. 274-76.

Kafesoğlu, İ., (1998). *Türk Milli Kültürü,* İstanbul: Ötüken Yayınları.

Kaplan, M., (1951). "Dede Korkut Kitabında Kadın", *Türk Mecmuası*, 99-112.

Kaplan, M., (1979). *Oğuz Kağan Destan,.* İstanbul: Dergah Yayınları.

Karasar, Ş., (2011). "Dede Korkut: Türk Soylu Halklarda Bir Ortak Değer, *"Dede Korkut ve Geçmişten Geleceğe Türk Destanları"Uluslararası Sempozyumu Bildiriler Kitabı* (s.315-323), Ankara: TÜRKSOY.

Kaya, M., (2002). "Türk Halk Anlatılarında Kadın", *Toplumbilim,15,* 49-54.

Ortner, S., (1974). "Is Female to Male as Nature is to Culture?", (Der: M. Rosaldo ve L. Lamphere), *Women, Culture, and Society* içinde, Standford, CA: Standford University Press.

Özbay, C., (2013). "Türkiye'de Hegemonik Erkekliği Aramak", *Doğu Batı, 63*, 185-204.

Özbay, C., Baliç, İ., (2004). "Erkekliğin Ev Halleri", *Toplum ve Bilim, 112*, 147-157.

Pehlivan, G., (2015). *Dede Korkut Kitabı'nda Yapı İdeoloji ve Yaratım Dresden ve Vatikan Nüshalarının Mukayeseli Bir İncelemesi,* İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Reichl, K., (2002). *Türk Boylarının Destanları,* Ankara: TDK Yay.

Sancar, S., (2016). *Erkeklik: İmkansız İktidar Ailede, Piyasada, Sokakta Erkekler*, İstanbul: Metis Yayınları.

Sancar, S., (2012). *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti, Erkekler Devlet Kadınlar Aile Kurar,* İstanbul: İletişim Yayınları.

Scott, W. J., (1986). "Gender: A Useful Category of Historical Analysis", *The American Historical Review, 91*, 1053-1075.

Sevinç, N., (1987). *Eski Türklerde Kadın ve Aile,* İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.

Şahin, H. İ., (2012). "Türk Destanlarında Aile Algısı Üzerine Bir Değerlendirme", *Karadeniz Araştırmaları*, 117-138.

Şimşek, A. H., (2016). "Türk Destanlarında Kadın İmgesi", (Ed. Ş. Ulusan, S. Kayhan) *Türk Dünyasında Kadın Algısı* (s. 15-23), Manisa: Manisa Celal Bayar Üniversitesi Yayınları.

Türk, B. H., (2008). "Eril Tahakkümü Yeniden Düşünmek: Ekeklik Çalışmaları İçin Bir İmkan Olarak Pierre Bourdieu", *Toplum ve Bilim, 112*, 119-146.

Walby, S., (1990). *Theorizing Patriarchy*, Oxford: Blackwell.

Yuval-Davis, N., (2010). *Cinsiyet ve Millet*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Yücel-Çetin, A., (2011). "Dede Korkut Hikayelerinde Karakter ve Değer Öğretim", *Dede Korkut ve Geçmişten Geleceğe Türk Destanları Uluslararası Sempozyumu Bildiriler Kitabı,* Ankara: TÜRKSOY. 323-333.

Araştırma Makalesi

Dede Korkut Kitabı'nda Toplumsal Cinsiyet Rolleri Ekseninde Kadınlık Olgusu

The Fact of Womanhood in The Book of Dede Korkut in The Context of Gender Roles

Şenay ERAY SARITAŞ

Dr. Öğretim Üyesi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

İktisadi İdari Bilimler Fakültesi

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

senay.saritas@hbv.edu.tr

https://orcid.org/0000-0002-9973-8974

Extensive Summary

In this essay, it is dwelt on the fact of 'womanhood' as being a gender role in the Book of Dede Korkut which is one of the important literary works in Turkish literature. The question of how the identity of womanhood formed by biological and social role construction is situated in the Book of Dede Korkut epics is tried to get answered from the gender perspective. The relations of family-woman, woman-woman, woman-society, and woman-man in the Book formed the 'acceptable womanhood'. The research question is tried to get answered as making a discourse analysis in the epics of Dede Korkut, thus the phenomenon of womanhood and the acceptable womanhood of epics is depicted.

Studies that have been made about the Book of Dede Korkut have created a great entire corpus within the Turkish world, and this important literary work has deeply been examined through the social sciences. Generally, these studies have been made from the perspective of disciplines of literature or history, and there are also some studies focusing on 'woman' among them. However, it is a serious deficiency that not examining and evaluating the woman and family themes in the book of Dede Korkut from the perspective of gender mainstreaming. Therefore, this paper aims to close this gap in the literature. In the book of Dede Korkut, the reading of the womanhood concept has been made through two main lines from a bipolar perspective: the studies that have the idea of that woman is in the second place within the patriarchal social structure and the ones which note that women and men have equal rights. However, this study has chosen a different path than the bipolar reading of the book of Dede Korkut; thus, has made a new reading for womanhood.

The social structure in the book of Dede Korkut and the social structure of the era when the book was written have similarities. The life in the epics of Dede Korkut has the expansionist social structure similar to the Turkish societies in the 10th and 11th centuries. In these societies, the continuance of the progeny was getting done through 'son' regarding 'culture', and the son was the guarantee of the future and the actor as inheritor as well.

In the book of Dede Korkut, the family is the main institution, and in most of the epics, there is a strong family structure. The clashes in the book are usually for the sake of establishing and protecting the family. All of the heroes in the book are based on the family. The situations like looting a family or kidnapping of one of the members of the family are the subjects of the epics,

and the hero of the epic gets involved in these situations. The main actor-hero of the epic gets into the struggle for the family and/or the values of the society.

Having a child is important in the book of Dede Korkut. In the book, not having a child is almost equal to being cursed. It is not only the problem of not having a child, but there is also a categorization regarding having a child. In these stories, it could be seen that having a son is superior to having a daughter in the social hierarchy. However, being cursed for not having a child might be explained through the society-given importance of having children. The continuance of the family and progeny are the prior important issues for society. Furthermore, the continuance of the progeny depending on the males is one of the main social and cultural features of the Turkish society, too. Because it may lead to failure of the continuance of the family and progeny, in these epics it is told that not having a child or being not able to have a son might cause the exclusion of the related person from society and being punished.

The householder in the book of Dede Korkut is the father of the house. Thus, the father is in the position of the sole protector and the authority of the family, and he is also the representative of the tradition, order, and authority. Therefore, protecting the family is the main duty of the father. In the book of Dede Korkut, all of the roles which have a title are occupied by male heroes. The titles such as Bey and Han have been used for male heroes. Even when who the heroes are in these epics is analyzed, it could be seen that all of them are males. The women who occupy important roles in these epics can only be the ones who help these heroes. Furthermore, while the life within the home has been shaped around the women, public life has been shaped by males. Accordingly, women in these epics can be seen as mothers, sisters, and daughters. Thus, they are not in the position of the main or core hero, but they are only in a position that is dependent on the male hero. In none of the Dede Korkut epic, there is a woman as the main actor, and in all of these epics, women only have a supplementary role. However, even though women are in the supplementary role in these epics, they are not in a passive position but an active one since they have such power to determine the path of the epic.

In the book of Dede Korkut, the prior mission of the women is being a ‘mother.’ In the book, motherhood is an elevated matter of fact. Women are loyal to their husbands and they are the people who protect their chastity. A woman is the main actor in the family and the one who maintains the existence of the family. On the other hand, the other family member in the book of Dede Korkut, ‘the son’, is the main actor of epics, and especially young sons are the real heroes of epics. Because of the continuity of the family and progeny depends on the young son, having a son is important. Moreover, having a son increases the social status value of both mothers and fathers. Son is also responsible for preventing the family from demolishing and establishing a healthy and strong family. Therefore, the social status of the son who prevented the demolishment of the family is also relatively high since he has maintained the continuity and integrity of the society. Because of these reasons, the son is an important member of both family and society. Besides the son, the other child, ‘daughter’ is also in an important position in the book, yet they are not on the foreground. It could be seen that daughters can fight, swordplay, and shoot an arrow, and they know how to ride a horse as well as the male heroes in these epics. Furthermore, daughters are also being grown up following a character to alp type.

In Dede Korkut epics, while the women image has been pictured as obedient around patriarchal cultural norms, at the same time more powerful and active roles have also been assigned to them through the influence of steppe culture and shamanism. The women in epics are not positioned as passive, on the contrary, they are positioned as active as they have the power to determine the path of the epic. The acceptable woman of the Dede Korkut epics is not defined by love, beauty, and peace concepts as in the patriarchal society; however, the woman finds her identity through being defined by the concepts of heroism, combativeness, fearlessness, bravery, and combatant. The acceptable woman in the Dede Korkut epics is a hero-woman. However, when this heroism and bravery qualifications have been used as an action that may threaten the men as the main role of the epic, these qualifications turn into unwanted features. Generally, it could be seen that this woman type has been shaped around male-dominant culture, yet the woman is an alp type woman who is away from naive, passive, and weak womanhood roles of the patriarchal structure. In short,

the acceptable woman, which represents the fact of womanhood in the book of Dede Korkut, has been shaped around a reasonable level of heroism that would not threaten the bravery and courage of the male heroes as the main elements of the epics.